

МЕТОДОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 316.334(477.63)

DOI <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2026-2-7-12>

Заверико Наталія Віталіївна,

кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя, Україна.
nzaveryko@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-7533-9031>

Вільярреаль Райо Анастасія Дмитрівна,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя, Україна.
anastasiavillarreal@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0004-3697-3290>

СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. Дослідження специфіки соціальної взаємодії в територіальних громадах України набуває особливої значущості в умовах поглиблення децентралізаційних процесів, які змінюють структуру управління та розширюють відповідальність органів місцевого самоврядування. Передача повноважень і ресурсів на місцевий рівень актуалізує потребу в ефективних механізмах взаємодії між владою, бізнесом і громадянськістю задля узгодженого розвитку громад. На рівні держави соціальна взаємодія як складова соціального партнерства в громадах виступає інструментом подолання комунікаційних розривів, мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів та зміцнення довіри населення до органів місцевого самоуправління. Вплив економічної нестабільності, міграційних викликів, зростання соціальної диференціації та потреби в сталому розвитку територій призводять до необхідності вивчення цього феномену, що характеризує забезпечення спроможності громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Існує значна кількість досліджень у галузі соціальної педагогіки, що присвячені процесам соціалізації в громаді, підтримці різних категорій населення, насамперед вразливих груп населення, родин військових (Білоус, 2025; Лях, Спіріна & Лехолетова, 2022; Слосанська, & Горішна, 2016). Науковці наголошують, що в сучасних умовах особливої значущості набуває проблематика забезпечення якісного надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах. Водночас актуалізується необхідність їх максимальної доступності та наближення до отримувачів у межах функціонування об'єднаних територіальних громад.

Заслужують на увагу результати дослідження О. Білоуса щодо ролі територіальної громади у формуванні безпечного середовища для сімей ветеранів. Автор проаналізував та обґрунтував, що територіальна громада виконує функцію надання соціальних підтримки і супроводу родинам, окреслив «основні

виклики, з якими стикаються родини захисників», узагальнив «напрями діяльності громад щодо забезпечення їх благополуччя» (Білоус, 2025, с. 45).

У контексті проблеми, що досліджується, у статті К. Джунковської та К. Пугачевської аналізується досвід Мукачівської міської громади щодо реалізації соціально-економічних програм, зокрема підтримки ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та вразливих груп населення. Дослідниці підкреслюють ефективність програмного й проєктного підходів до управління розвитком громади та залучення грантових ресурсів (Джунковська, Пугачевська, 2025).

Інтеграція проблематики соціальної взаємодії в дискурс оцінки партнерства територіальних громад потребує комплексного та системного наукового осмислення, з урахуванням сучасних суспільно-політичних змін. Особливо ця проблема набуває уваги в умовах трансформації територіальної організації публічної влади в Україні, що супроводжується переосмисленням функцій, повноважень і механізмів взаємодії на місцевому рівні.

Мета статті: теоретично проаналізувати соціальну взаємодію в територіальних громадах як стратегічний інструмент консолідації зусиль влади, бізнесу та громадськості.

Реалізація мети зумовлює постановку й реалізацію завдань дослідження: теоретично проаналізувати сутність соціальної взаємодії та напрями її реалізації в територіальних громадах; узагальнити рекомендації залежно від рівня інституційної спроможності громад щодо стратегічних орієнтирів розвитку країни.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й виконання завдань використано теоретичні методи: аналіз, систематизація, узагальнення наукової літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж останніх років у європейському просторі, зокрема й в Україні, відбулося переосмислення ролі та функціонального призначення організацій громадянського суспільства на рівні державного управління. Це зумовило трансформацію підходів до взаємодії держави з громадськістю з метою розширення участі

громадян у прийнятті рішень та підвищення якості державної політики в соціальній сфері та суміжних галузях (U-LEAD with Europe, 2023).

Як зазначають К. Кудак, В. Стойка та Ю. Транович, партнерська взаємодія є ключовим проявом інтеграційних процесів у системі місцевого самоврядування, оскільки створює підґрунтя для узгодженої комунікації різних суб'єктів розвитку. Ця взаємодія забезпечує консолідацію інтересів і потреб органів влади, бізнесу та громадянського суспільства з метою спільного досягнення стратегічних цілей громади. У межах проведеного дослідження, що базувалося на напівструктурованих інтерв'ю з головами територіальних громад, дослідницями було встановлено, що визначальним чинником ефективного обґрунтування стратегій і управлінських інтервенцій щодо активізації партнерських відносин є посилення взаємодії між усіма суб'єктами співпраці. Респонденти акцентували увагу на необхідності формування стійкої синергійної моделі взаємозв'язків, яка передбачає узгодження цілей, ресурсів і відповідальності сторін (Kudak, Stoika, Tranovych, 2024). Підкреслимо, що поглиблення координації та інтеграції зусиль слід розглядати як передумову підвищення результативності соціальної взаємодії на рівні територіальних громад в умовах воєнного стану.

У статті Г. Кучер узагальнено практичний досвід м. Умань і представлено результати дослідження оптимізації процесу надання комплексного спектра соціальних послуг в умовах функціонування об'єднаної територіальної громади. Дослідниця аналізує існуючу на локальному рівні модель надання соціальних послуг в умовах децентралізації у сфері соціального захисту населення (Кучер, 2016). Погоджуємось, що комплексна взаємодія підвищує інституційну спроможність територіальної громади щодо реалізації власних (самоврядних) повноважень і гарантує надання повного спектра соціальних послуг різним категоріям населення згідно їхніх потреб.

Узагальнення вітчизняних наукових джерел останніх років (Лях, Спіріна, Лехолетова, 2022; Хлівнюк, Кулава, & Горпиненко, 2023;

Kudak, Stoika, Tranovych, 2024) дозволило визначити, що соціальну взаємодію в територіальній громаді доцільно розглядати як інституціоналізовану модель багатосуб'єктної комунікації, що об'єднує органи місцевого самоврядування, представників бізнесу та інститути громадянського суспільства, з метою забезпечення сталого розвитку території та розв'язання локальних соціально-економічних проблем. Така форма співпраці ґрунтується на принципах добровільності, паритетності та спільної відповідальності сторін, сприяє раціональному використанню наявних ресурсів і підвищенню ефективності управлінських рішень на рівні громади. У результаті формується збалансована система узгодження публічних і приватних інтересів, яка орієнтована на зростання соціальної відповідальності та підвищення якості життя населення громади.

Організацію соціальних взаємодій у територіальних громадах доцільно розглядати як багаторівневий управлінський процес консолідації зусиль органів місцевого самоврядування, бізнесових структур, інститутів громадянського суспільства та груп населення задля комплексного розв'язання соціально-економічних проблем і забезпечення сталого розвитку середовища. Методологічним підґрунтям такої взаємодії виступають принципи взаємної довіри, партисипативного планування, відкритого діалогу та раціональної мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів, зокрема грантових механізмів і потенціалу волонтерського руху.

У структурному вимірі соціальна взаємодія реалізується завдяки міжмуніципальній співпраці, державно-приватному та громадському партнерству, що відображають різні моделі інституційної інтеграції суб'єктів суспільно-територіального розвитку. Установлено, що формування партнерських відносин охоплює етапи ініціювання спільної мети, налагодження системного діалогу, нормативно-правового оформлення взаємозобов'язань, практичної реалізації запланованих заходів і подальшого моніторингу їх результативності. Водночас ефективність функціонування соціальної взаємодії в територіальній громаді значною мірою залежить від кадрової спроможності

персоналу, рівня управлінської культури та доступу до фінансових інструментів соціальної підтримки. Подолання наявних викликів потребує інвестування в освітні програми, активізації участі молоді, розширення міжнародної співпраці та впровадження сталих механізмів комунікації між усіма зацікавленими сторонами.

Особливості соціальної взаємодії в територіальних громадах України в умовах воєнного стану характеризуються підвищеною значущістю міжсекторальної координації державних органів, місцевого самоврядування та громадських організацій для забезпечення базових потреб населення. Виникає необхідність оперативного реагування на гуманітарні виклики, що передбачає гнучкі форми взаємодії та швидке прийняття управлінських рішень. Соціальна взаємодія, що орієнтована на мобілізацію ресурсів і спільне вирішення суспільно-економічних проблем, також включає підтримку внутрішньо переміщених осіб. У кризових умовах значну роль відіграють ініціативи місцевих бізнес-структур та волонтерських організацій, які доповнюють державні програми. Відтак, соціальна взаємодія стає ключовим механізмом забезпечення стійкості та соціальної згуртованості громади в умовах воєнної кризи.

Соціальна взаємодія в територіальних громадах України реалізується через різні форми взаємодії між владою, бізнесом та громадськими організаціями, зокрема публічно-приватне партнерство, громадські ради, колективні договори, громадські слухання та соціальне замовлення. Ці форми забезпечують участь мешканців у прийнятті рішень, плануванні розвитку та розподілі ресурсів місцевого бюджету. Основні напрями реалізації соціальної взаємодії нині охоплюють розвиток інфраструктури, соціальний захист вразливих груп населення та стимулювання економічного розвитку громади. Зазначене сприяє зміцненню місцевої спроможності та підвищенню ефективності управління ресурсами.

У процесі формування стратегічних орієнтирів розвитку країни доцільно диференціювати напрями посилення соціальної взаємодії

в територіальних громадах залежно від рівня їхньої інституційної спроможності. Так для громад із високим рівнем партнерських соціальних взаємодій рекомендовано зосередитися на підтриманні досягнутих результатів та створенні умов для подальшої активізації співпраці з урахуванням як внутрішніх ресурсів, так і зовнішніх викликів, включно з кризовими обставинами. Такі громади, що володіють сформованими управлінськими компетентностями, інформаційною відкритістю та належним рівнем довіри, мають орієнтуватися на розширення горизонтів міжмуниципальної та міжнародної взаємодії, зокрема через участь у спільних зарубіжних і національних проєктах та ініціативах.

Водночас для громад із достатнім, але ще не повністю реалізованим організаційним і ресурсним потенціалами доцільними є стимулюючі заходи, спрямовані на активізацію внутрішніх резервів соціального розвитку. Йдеться про мобілізацію локальних інвестиційних можливостей, підвищення професійної компетентності кадрів, а також зміцнення комунікаційних зв'язків між органами влади, громадськими об'єднаннями та іншими суб'єктами місцевого розвитку. Поряд із цим важливо забезпечити ефективне залучення зовнішніх фінансових і консультативних ресурсів, що сприятиме масштабуванню партнерських практик організації соціальних взаємодій.

Для громад із низьким рівнем партнерської спроможності необхідним є впровадження комплексної програми інституційного зміцнення, що передбачає розвиток лідерського потенціалу, формування культури участі в житті громади та підвищення управлінської компетентності. Особливої уваги потребує залученні населення до процесів стратегічного планування та ухвалення рішень на рівні громади,

що потребує забезпечення поінформованості і відкритості управлінських процедур.

Створення умов для різних рівнів громадської участі сприятиме формуванню середовища довіри та відповідальності, в якому ініціативи активних представників громади отримують інституційну підтримку. Загалом, системний та диференційований підхід до розвитку соціальної взаємодії дозволить забезпечити поступальну інтеграцію всіх типів громад у єдиний партнерський простір.

Висновки з дослідження й перспективи подальших розвідок. Соціальна взаємодія в територіальних громадах у процесах формування, реалізації й моніторингу публічної політики виступає визначальною ознакою сучасної демократичної держави, що орієнтована на забезпечення суспільного блага. В умовах воєнного стану така взаємодія набуває особливої актуальності як стратегічний інструмент консолідації зусиль влади, бізнесу та громадськості задля забезпечення стійкості, безпеки та відновлення благополуччя різних категорій місцевого населення. Водночас ключовою проблемою залишається актуалізація організаційних і ресурсних потенціалів громад, які ускладнюють формування ефективних соціальних взаємодій та знижують їх результативність у воєнних умовах. З'ясовано, що в умовах воєнного стану соціальна взаємодія стає критично важливим механізмом забезпечення стабільності та сталого розвитку громади.

У подальших наукових розвідках варто зосередити увагу на теоретико-методологічному обґрунтуванні критеріїв оцінювання якості життя населення з урахуванням динаміки сучасних трансформацій в територіальних громадах, які визначають результативність механізмів оновлення соціальної політики держави.

Література

1. Білоус О. Л. Роль територіальної громади у формуванні безпечного середовища для сімей ветеранів. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2025. № 4. С. 44–51. DOI: <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-4-44-51>
2. Джунковська К., Пугачевська К. Впровадження програм та проєктів розвитку територіальної громади в умовах децентралізації. *Управління економічним розвитком, безпекою та цифровою трансформацією в умовах глобальних викликів: колективна монографія* / за заг. ред. В. Ф. Проскури. Мукачево : Мукачівський державний університет, 2025. С. 157–174. DOI: <https://doi.org/10.31339/2025/978-617-7495-92-4>

3. Кучер Г. М. Створення оптимальної моделі надання соціальних послуг у громаді в умовах децентралізації (на прикладі м. Умань). *Social Work and Education*. 2016. Vol. 3. No. 2. P. 15–25. URL: <https://journals.uran.ua/swe/article/view/87827>
4. Лях Т. Л., Спіріна Т. П., Лехолетова М. М. Методи оцінки територіальною громадою власних потреб. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2022. № 1(50). С. 178–181. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.178-181>
5. Слозанська Г. І., Горішна Н. М. Діяльність фахівця із соціальної роботи з надання соціальних послуг населенню у територіальній громаді. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2016. № 12. С. 113–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2016_12_26
6. Хлівнюк Т., Кулава К., Горпиненко Н. Впровадження гендерно-чутливого та конфліктологічного підходів у соціальній роботі з різними клієнтами на рівні територіальних громад. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 1(125). С. 26–33. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/%D1%85%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8E%D0%BA.pdf>
7. Kudak K., Stoika V., Tranovych Y. Enhancing of the partnership capacity of local communities: scientific and practical approaches. *Central European Review of Economics & Finance*. 2024. Vol. 48. No. 3. P. 51–59. DOI: <https://doi.org/10.24136/ceref.2024.011>
8. Механізм підготовки проєктів для територіальних громад (PPF). *U-LEAD with Europe*, 14 серпня 2023. URL: <https://u-lead.org.ua/news/268>

References

1. Bilous, O. L. (2025). Rol terytorialnoi hromady u formuvanni bezpechnoho seredovyscha dlia sim-ei veteraniv [The role of territorial communities in creating a safe environment for veterans' families]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka – Social Pedagogy: Theory and Practice*, (4), 44–51. DOI: <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-4-44-51> [in Ukrainian].
2. Dzhunkovska, K., & Puhachevska, K. (2025). Vprovadzhennia program ta proiektiv rozvytku terytorialnoi hromady v umovakh detsentralizatsii [Implementation of programs and projects for the development of territorial communities under decentralization]. In: V. F. Proskura (Ed.), *Upravlinnia ekonomichnym rozvytkom, bezpekoiu ta tsyfrovuiu transformatsiieiu v umovakh hlobalnykh vyklykiv – Management of economic development, security, and digital transformation under global challenges*. (pp. 157–174). Mukachevo: Mukachivskiyi derzhavnyi universytet. DOI: <https://doi.org/10.31339/2025/978-617-7495-92-4> [in Ukrainian].
3. Kucher, H. M. (2016). Stvorennia optymalnoi modeli nadannia sotsialnykh posluh u hromadi v umovakh detsentralizatsii (na prykladi m. Uman) [Creating an Optimal Model for Providing Social Services in the Community under Decentralization (A Case Study of Uman)]. *Social Work and Education*, 3(2), 15–25. Retrieved from <https://journals.uran.ua/swe/article/view/87827> [in Ukrainian].
4. Liakh, T. L., Spirina, T. P., & Lekholetova, M. M. (2022). Metody otsinky terytorialnoiu hromadoiu vlasnykh potreb [Methods for a territorial community to assess its own needs]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, 1(50), 178–181. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.178-181> [in Ukrainian].
5. Slozanska, H. I., & Horishna, N. M. (2016). Diialnist fakhivtsia iz sotsialnoi roboty z nadannia sotsialnykh posluh naseleenni u terytorialnii hromadi [The activity of a social work specialist in providing social services to the population in a territorial community]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina» – Collection of Scientific Papers of the Khmelnytskyi Institute of Social Technologies of the University «Ukraine»*, (12), 113–118. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2016_12_26 [in Ukrainian].
6. Kh livniuk, T., Kulava, K., & Horpynenko, N. (2023). Vprovadzhennia genderno-chutlyvoho ta konfliktolohichnoho pidkhodiv u sotsialnii roboti z riznymi kliientamy na rivni terytorialnykh hromad [Implementation of gender-sensitive and conflict-resolution approaches in social work with various clients at the level of local communities]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, 1(125), 26–33. Retrieved from <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/%D1%85%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8E%D0%BA.pdf> [in Ukrainian].
7. Kudak, K., Stoika, V., & Tranovych, Y. (2024). Enhancing of the partnership capacity of local communities: scientific and practical approaches. *Central European Review of Economics & Finance*, 48(3), 51–59. DOI: <https://doi.org/10.24136/ceref.2024.011>
8. U-LEAD with Europe. (2023). Mekhanizm pidhotovky proiektiv dlia terytorialnykh hromad (PPF) [Municipal Project Preparation Facility (PPF)]. Retrieved from <https://u-lead.org.ua/news/268>

Заверико Н. В., Вільярреаль Райо А. Д. Соціальна взаємодія в територіальних громадах в умовах воєнного стану

У статті представлено результати теоретичного аналізу соціальної взаємодії в територіальних громадах як стратегічного інструменту консолідації зусиль влади, бізнесу та громадськості. Охарактеризовано соціальну взаємодію як інституціоналізовану модель багатосуб'єктної комунікації в територіальній громаді, що об'єднує органи місцевого самоврядування, бізнес та інститути громадянського суспільства з метою сталого розвитку і розв'язання локальних соціально-економічних проблем. З'ясовано, що така співпраця ґрунтується на принципах добровільності, паритетності та спільної відповідальності, забезпечує раціональне використання наявних ресурсів і підвищення ефективності управлінських рішень. Визначено основні структурні форми реалізації соціальної взаємодії, зокрема міжмуніципальну співпрацю, державно-приватне та громадське партнерство як моделі інституційної інтеграції суб'єктів територіального розвитку. Узагальнено такі особливості соціальної взаємодії в територіальних громадах України в умовах воєнного стану як: зростання ролі міжсекторальної координації, упровадження гнучкого управління та оперативного реагування на гуманітарні виклики. Обґрунтовано значення мобілізації ресурсів, підтримки внутрішньо переміщених осіб і активної участі бізнесу та волонтерських ініціатив як чинників забезпечення стійкості й соціальної згуртованості громад. Рекомендовано використовувати диференційований підхід до активізації соціальних взаємодій у територіальних громадах залежно від рівня їхньої інституційної спроможності. Доведено необхідність масштабування партнерських практик щодо розширення міжмуніципальної й міжнародної співпраці, мобілізацію внутрішніх ресурсів і залучення зовнішньої підтримки.

Ключові слова: комунікація, соціальна взаємодія, соціальне партнерство, територіальна громада.

Zaveryko N. V., Villarreal Rayo A. D. Social interaction in territorial communities under martial law

The article presents the results of a theoretical analysis of social interaction in territorial communities as a strategic tool for consolidating the efforts of the authorities, business and the public. Social interaction is characterised as an institutionalised model of multi-subject communication in a territorial community, bringing together local government bodies, business and civil society institutions with the aim of sustainable development and solving local socio-economic problems. It has been established that such cooperation is based on the principles of voluntariness, parity and joint responsibility, ensures the rational use of available resources and improves the effectiveness of management decisions. The main structural forms of social interaction have been identified, in particular inter-municipal cooperation, public-private and public partnerships as models of institutional integration of territorial development actors. The following features of social interaction in the territorial communities of Ukraine under martial law have been summarised: the growing role of cross-sectoral coordination, the introduction of flexible management and rapid response to humanitarian challenges. The importance of mobilizing resources, supporting internally displaced persons, and actively involving businesses and volunteer initiatives as factors ensuring the sustainability and social cohesion of communities has been substantiated. It is recommended to use a differentiated approach to activating social interactions in territorial communities depending on their level of institutional capacity. The need to scale up partnership practices to expand inter-municipal and international cooperation, mobilize internal resources, and attract external support has been demonstrated.

Key words: communication, social interaction, social partnership, territorial community.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

